

ประวัติเมืองนครเขื่อนขันธ์

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองนครเขื่อนขันธ์

เมืองพระประแดงเป็นเมืองเก่าแก่ สร้างมาราว ๑,๐๐๐ ปี ล่วงมาแล้ว (ประมาณ พ.ศ. ๑๑๐๐ - ๑๖๐๐) โดยชนชาติขอม ซึ่งกำลังเรืองอำนาจอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า **แคว้นสุวรรณภูมิ** ขอมสร้างเมืองพระประแดงเพื่อให้เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล เนื่องจากที่ตั้งเมืองอยู่บริเวณปากแม่น้ำและขนานนามว่า **“บาแดง”** ที่แปลว่า **“คนเดินหาย คนนำข้าว ทูต พนักงานตามคน”** ซึ่งมีความหมายว่าถ้ามีเหตุการณ์ใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองหลวงแล้ว เป็นหน้าที่ของเมืองหน้าด่านที่จะต้องนำข่าวสารไปแจ้งโดยเร็ว (ขณะนั้นเมืองหลวงของขอม คือ เมืองละโว้)

เมืองพระประแดงเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลของขอมตลอดมา จนราว พ.ศ. ๑๖๐๐ ขอมจึงหมดอำนาจในแคว้นสุวรรณภูมิและชนชาติไทยที่ถอยร่นมาจากประเทศจีนได้ยึดครองดินแดนแถบพื้นที่นี้แทนและได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่า **“อาณาจักรสุโขทัย”** ทางทิศใต้แผ่ออกไปตลอดแหลมมลายู ซึ่งก็หมายความว่าเมืองพระประแดงยังคงเป็นเมืองหน้าด่านทางภาคนี้ตลอดสมัยสุโขทัย (ราว พ.ศ. ๑๘๐๐ - ๑๙๒๑)

เมื่อสิ้นยุคของอาณาจักรสุโขทัย สมเด็จพระรามาธิบดี (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ และทรงนำแบบแผนวิธีการปกครองบ้านเมืองของขอมผสมผสานกับการปกครองของกรุงสุโขทัยมาใช้ในการปกครองราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเมืองพระประแดงยังคงมีความสำคัญต่อการปกครองเพราะเป็นเมืองป้อมปราการด่านชั้นในทางทิศใต้ของไทยในเวลานั้น

เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยพระรามาธิบดีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๓๕ - ๒๐๗๒) ตามพระราชพงศาวดารกล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๑ ขณะนั้นคลองสำโรงที่จะขุดไปคลองศิระชะระเข้ คลองทับนาง จะไปปากแม่น้ำเจ้าพระยา ต้นเขิน เรือใหญ่จะเดินไปมาขัดสนจึงให้ชำระ ขุดได้รูปเทพารักษ์ ๒ องค์ หล่อด้วยสัมฤทธิ์ จารึกองค์หนึ่ง **ชื่อพญาแสนตา องค์หนึ่งชื่อบาทสังขร** ในที่ร่วมคลองสำโรงกับคลองทับนางต่อกันจึงให้พิธีกรรมบวงสรวง แล้วรับออกมาปลุกศาลเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ ณ เมืองพระประแดง (ตำบลที่ทำพิธีกรรมบวงสรวงเทวรูปทั้งสองนี้ ต่อมาได้ชื่อว่า **“บางพลี”**)

สมัยพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. ๒๑๑๒ - ๒๑๓๓) เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒

พระบรมราชาเจ้ากรุงกัมพูชา (พระยาละแวก) ยกทัพเข้ามาเหยียบย่ำถึงซานพระนครศรีอยุธยา พระราชพงศาวดารกล่าวว่า **“พระยาละแวก เห็นจะปล้นพระนครไม่ได้ก็เลิกทัพคืนลงไปตั้งอยู่ ณ ปากน้ำพระประแดง แล้วก็แต่งให้ขึ้นไป ลาดจับคนถึงสาครบุรี ได้ขุนหมื่นกรมการและไพร่ชายหญิงอพยพมาเป็นอันมาก จึงให้เอาเทวรูปสัมฤทธิ์ทั้งสององค์ชื่อ พญาแสนตาและบาทสังขร ซึ่งอยู่ ณ เมืองพระประแดงอันขุดได้แต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ นั้นไปด้วย พระยาละแวกก็เลิกทัพกลับไปเมือง”**

การยุบเมืองพระประแดง

ดังได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่าเมืองพระประแดงที่ขอมสร้างขึ้นมีลักษณะเป็นปากแม่น้ำ ต่อมาราว ๖๐๐ ปีเศษ แผ่นดินบริเวณที่เป็นปากแม่น้ำเจ้าพระยาได้งอกออกมาในท้องทะเลทางทิศใต้ ราว ๆ ใต้คลองบางปลาจอกทางฝั่งขวา และแถบตำบลบางด้วน บางหมุ่ บางนางเกร็งฝั่งซ้าย (ในปัจจุบัน) ทำให้เมืองพระประแดงมิใช่เมืองปากน้ำอีกต่อไป สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๑ - ๒๓๗๑) จึงโปรดให้สร้างเมืองสมุทรปราการเป็นเมืองปากน้ำของกรุงศรีอยุธยาแทนเมืองพระประแดง จึงหมดความสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่านทะเล และในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้โปรดให้ยุบเมืองพระประแดงเสีย

เมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า และพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้ อิศรภาพกลับคืนมาได้ในเวลาไม่นานนัก พระองค์ได้สถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแทนกรุงศรีอยุธยา และได้โปรด ให้รื้อกำแพงเมืองพระประแดงที่ราชบุรณะ เพื่อนำอิฐไปสร้างกำแพงพระราชวังและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ เนื่องจาก เป็นการกะทันหัน ไม่ต้องเสียเวลาเผาอิฐและเมืองพระประแดงอยู่ใกล้สามารถขนย้ายอิฐได้สะดวก สภาพเมือง พระประแดงจึงสิ้นซากในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

การสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์

เมื่อเดือน ๕ ปีกอ ฉศก จุลศักราช ๑๑๗๖ (พ.ศ. ๒๓๕๗) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน ภาลัย ทรงพระราชดำริว่าที่ลัดต้นโพธิ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ นั้น ได้โปรดให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เสด็จไปปกครองที่จะสร้างเมืองไว้ป้องกันข้าศึกทางทะเลแต่ยังทำป้อมไม่แล้วเสร็จ หากปล่อยไว้จะไม่มีปราการ สำหรับป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเล พระองค์จึงโปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นแม่กองเสด็จลงไป ทำเมืองขึ้นที่ปากลัด ตัดเอาท้องที่แขวงกรุงเทพมหานครบ้าง แขวงเมืองสมุทรปราการบ้าง รวมกันตั้งเป็นเมือง ใหม่พระราชทานนามว่า “เมืองนครเขื่อนขันธ์” โดยทำพิธีฝังอาคารรูปปึกหลักเมืองเมื่อวันศุกร์ เดือน ๗ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกุน สัปตศก จุลศักราช ๑๑๗๗ (พ.ศ. ๒๓๕๘) (ตรงกับวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๕๘) และให้ย้ายครอบครัวชาวเมืองสามโคกปทุมธานีพวกเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) มีชายฉกรรจ์จำนวน ๓๐๐ คน ไปอยู่ ณ เมืองนครเขื่อนขันธ์ และทรงแต่งตั้งให้ “สมิงทอมา” บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) เป็นเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ นามว่า “พระยานครเขื่อนขันธ์รามัญราชชาติเสนาบดีศรีสิทธิสงคราม” และแต่งตั้ง กรมการเมืองสำหรับปกครองเมืองนครเขื่อนขันธ์พร้อมทุกตำแหน่ง เมืองนครเขื่อนขันธ์จึงกลายเป็นเมืองหน้าด่าน ทางทะเลในสมัยรัชกาลที่ ๒ แทนเมืองพระประแดงเก่าที่ขอมสร้างขึ้นตั้งแต่นั้นมา

นอกจากสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ยังโปรดให้สร้าง ป้อมปราการอีกหลายป้อม สำหรับป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเล อาทิ ป้อมปู่เจ้าสมิงพราย ป้อมปีศาจสิง ป้อมราหูจร ป้อมแผลงไฟฟ้า ป้อมมหาสังหาร ป้อมเพชรหึงษ์ ฯลฯ แต่ปัจจุบันป้อมต่าง ๆ เหล่านี้ถูกรื้อถอน ไปหมดแล้วในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ยกเว้นป้อมแผลงไฟฟ้าเท่านั้น)

จังหวัดพระประแดง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่าเมืองพระประแดง เป็นนามเมืองสำคัญแต่โบราณกาลหาควรปล่อยให้สูญไปไม่ และเมืองนครเขื่อนขันธ์ก็เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในเมืองพระประแดงเดิม และเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลเช่นเดียวกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นจังหวัดพระประแดง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๘ ในครั้งนั้นจังหวัดพระประแดงแบ่งการปกครองออกเป็น ๓ อำเภอ คือ อำเภอพระประแดง ราชบุรีบูรณะ และพระโขนง

ครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดเศรษฐกิจตกต่ำทั่วประเทศ รัฐบาลต้องประหยัดค่าใช้จ่ายจึงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดพระประแดงเป็นอำเภอพระประแดงขึ้นกับจังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ส่วนอำเภอราชบุรีบูรณะไปขึ้นกับจังหวัดธนบุรี อำเภอพระโขนงไปขึ้นกับจังหวัดพระนคร

เจ้าเมืองในประวัติศาสตร์เมืองนครเขื่อนขันธ์

ก่อนที่จะได้กล่าวถึงบุคคลสำคัญที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขอให้รายละเอียดเกี่ยวกับชาวมอญที่เข้ามาอยู่อาศัยในเมืองพระประแดงก่อนเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับชนชาติมอญพอสังเขป ดังนี้

“ชาวมอญ” เป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ มีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางทิศตะวันตกของจีน มอญเรียกตัวเองว่า “รมัน” (Reman) แล้วเพี้ยนเป็น “มอญ” เรียกชื่อประเทศของตนเองว่า “รามัญประเทศ” หลังจากที่อพยพจากประเทศจีนลงมาทางใต้ได้มาตั้งอาณาจักรขึ้นอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำอิระวดีในบริเวณพม่าตอนล่าง อาณาจักรของมอญต้องล้มลุกคลุกคลานอยู่ตลอดเวลา กว่า ๗๐๐ ปี เนื่องจากต้องทำศึกสงครามกับพม่าอยู่เนืองๆ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๐๐ มอญต้องตกอยู่ในอำนาจอย่างเด็ดขาดของพม่าไม่มีโอกาสสู้เอกราชคืนมาได้เลย

การที่ชาวมอญต้องทำศึกสงครามกับพม่าอยู่เนืองๆ ทำให้ชาวมอญเป็นจำนวนมากพากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ด้วยเห็นว่า ไทยเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพและกษัตริย์ไทยก็เต็มพระทัยให้การต้อนรับ เนื่องจากในยามที่ไทยต้องทำสงคราม กับพม่า ชาวมอญจะช่วยสู้รบหรือแจ้งความเคลื่อนไหวของกองทัพพม่าให้ไทยทราบ ยิ่งไปกว่านั้น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมก็คล้ายคลึงกันนับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกันอีกด้วยชาวมอญเดินทางเข้ามาในประเทศไทยทางด้านด่านพระเจดีย์สามองค์ (เมืองกาญจนบุรี) ด้านแม่ละเมา (เมืองตาก) และเมืองอุทัยธานี ชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นชาวมอญที่มาจากเมืองเมาะตะมะ หงสาวดี เมาะลำเลิง แครงเรียง เป็นต้น มีทั้งชาวมอญที่เข้ามาในฐานะเชลยสงครามผู้ลี้ภัยการเมืองหรือหลบหนีภัยจากกองทัพพม่า เข้ามาอยู่ในเมืองไทยแล้วก็จะได้รับการต้อนรับและเลี้ยงดูเสมือนญาติกับพลเมืองไทย ได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งบ้านเรือนและประกอบอาชีพตามอัธยาศัยไม่ว่าจะเป็นการเกษตรกรรมหรือการค้า ตลอดจนบางคนที่มีสมัครใจจะรับราชการก็โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้มีตำแหน่งและศักดินา (ที่นา) เช่นเดียวกับข้าราชการไทย เช่น ตำแหน่งเจ้าเมือง ถือศักดินา ๓,๐๐๐ ไร่ ปลัดเมือง ถือศักดินา ๖๐๐ ไร่ ยกกระบัตรเมือง ถือศักดินา ๕๐๐ ไร่ เป็นต้น ชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยในครั้งแรกส่วนมากจะอยู่ริมน้ำ โดยเฉพาะบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือกรุงเก่าขึ้นไปและตามลำน้ำแม่กลอง นอกเหนือจากนี้ก็มีกระจัดกระจายเป็นกลุ่มเล็กๆ ตามจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ

ชาวมอญในเมืองพระประแดง

ครอบครัวชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่เมืองพระประแดง มี ๒ ระยะ คือ

พวกมอญเก่า เป็นชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ราว พ.ศ. ๒๓๑๐ โดยมีพญาแจ้งเป็นหัวหน้า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าฯพระราชทานที่ดินให้เป็นที่ทำกินและอยู่อาศัยบริเวณแถบจังหวัดนนทบุรีและปทุมธานี ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์แล้วเสร็จ ใน พ.ศ. ๒๓๕๘ ได้โปรดเกล้าฯให้ย้ายครอบครัวมอญที่มีชายฉกรรจ์จากจังหวัดปทุมธานี จำนวน ๓๐๐ คน มาอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์

มอญใหม่ เป็นชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีจำนวนราว ๔๐,๐๐๐ คน ซึ่งพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ชาวมอญส่วนหนึ่งมาอยู่ที่เมืองพระประแดง

รายนามเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์

๑. พระยานครเขื่อนขันธ์รามัญราชชาติเสนาบดีศรีสิทธิสงคราม (ทอมา คชเสนี)
๒. พระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ้อย คชเสนี)
๓. พระยามหาโยธา (นกแก้ว คชเสนี)
๔. พระยาขยันสงคราม (แจ็ก หรือแป๊ะ คชเสนี)
๕. พระยาเกียรติ (ขุนทอง คชเสนี)
๖. พระยาดำรงราชพลขันธ์ (หยอย คชเสนี)
๗. พระเทพผลู (ทองคำ คชเสนี)
๘. พระยาพิพิธมนตรี (ปุ๋ย คชเสนี)
๙. พระยานาคราชกำแพงประแดงบุรีนายก (แจ้ง คชเสนี)
๑๐. พระยาพายัพพิริยกิจ (เป้า จารุเสถียร)
๑๑. พระประแดงบุรี (โต)
๑๒. พระพิชัยบุรินทร์รา (สะอาด)

เจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ลำดับที่ ๑ - ๙ เป็นชาวมอญเชื้อสายเจ้าพระยามหาโยธา (แจ้ง) ซึ่งเป็นต้นตระกูล “คชเสนี” ทั้งสิ้น

ปัจจุบัน นครเขื่อนขันธ์ได้จัดตั้งขึ้นเป็นเทศบาลเมืองพระประแดง โดยพระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งเทศบาล เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๘๐ ด้วยการยกฐานะเขตชุมชนในบางส่วนของตำบลเชียงใหม่ ตำบลทรงคนอง ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ รวมเป็นตำบลเดียว คือ ตำบลตลาด และยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลเมืองพระประแดง
